ئەندرێ جید و بەرهەمەکانی

جلیل کاکە ویس

کردوویە بە کوردی

لەوانەیە ئەدەبی فەرەنسی یەکێکی وەکوو ئەندرێ جیدی تیا هەڵنەکەوتبێ کە زۆربەی لاوانی جیهان بە هەردوو چیزەوە بە پەرۆشەوە رووبکەنە بەرهەمەکانی ئەو نووسەرەی کە هەشتاو دوو ساڵ ژیاو دڵو مێشکی هەر لە کاردا بوون تا دوا هەناسەی ژیانی . . ئەندرێ لە ساڵی ۱۹٥۱ ز دا کۆچی دوایی کرد ، تا ئەم مێژووە رابەری قوتابخانەی (رەهاکردنی رەوشت) Immora Lisme ی لە وێژەی فەرەنسی نوێ‌دا دەکرد .

لە بەرهەمە نوێ‌یەکانی‌دا بە رووکەشی‌یەکی بێ‌وێنەوە ئاستەنگە دەروونی‌یەکانی لاوانی چارەسەر دەکرد بێ ئەوەی کۆ لە هیچ شتێك بکاتەوە تا لە ئەنجامدا بەرهەمەکانی جێ‌پێ‌ی خۆیان کردەوەو پاداشتی نۆبڵی لە ساڵی ۱۹٤۷ ز دا وەرگرت .

جید پتر لە نیو سەدە لە کۆڕی ئەدەبدا خەریك بوو ، هەڵویستی نوێ‌خوازی هەر لە یەکەم کتێبی‌یەوە دڵسۆزی‌و تەوژمی باوەڕێکی بێ وێنەی لە ئامێز گرتبوو ، کە لە گۆشە نیگای تازەترین بابەتی نووسینەکانیدا وەدەرکەوت ، چونکە دەست‌پێ‌کردنەکەی بە رۆشنبیری‌یەکی پتەوەوە بوو . . وە ئەو هۆیە جەنجاڵو لێك نەچوونە وەکوو بەهێزی‌و توندی کاری‌گەری کەسێتی‌و جۆری نووسینەکانی بنەمای بیری (جید)یان دروست‌کردو لەوەو دوا پێ‌یان ناسرا ، سەرەرای تەمەن درێژی‌و هێرشی هێرشکاران .

هونەرەکەی جید کێڵگەو تاقیگەیەکی بەپیت بوو بۆ رەخنەگران چونکە لە دەیەها کتێب‌و بە جۆرەها زمان لێکۆڵینەوەو شیکارکاری خۆیان تێدا کرد .

ئەگەر ئەم تۆژینەوانە لە هەندێ رووەوە لە یەك نەچن ئەوا هەموویان لە قووڵی بیرکردنەوەو کاری‌گەری بلیمەتی (جید) دا لە ناخی نەوەی دوای جەنگی جیهانی یەکەمدا یەکدی گیر دەبن . . ئەو نەوەیەی کە لە بۆتەی تاڵی‌و کارەساتدا توابوۆوەو لەو سەری‌یەوە هاتبووەوە .

لە تۆژینەوەیەکی شیکارکاری هونەری (ئەندرێ جید) دا رەخنەگری گەورەی فەرەنسا (بنجامان کریمیو) دەڵێت : (هەر بە تێرامانێك بۆمان دەردەکەوێت کە جید بوونەوەرێکی دوو دڵو ئاڵۆزەو کەسێتی‌یەکی دوورەگی هەیە . . ئەبێتە مرۆیەکی دەگمەنی ناو خەڵك کەچی لەپرێکا هونەرەکەی رەنگی کەسێتی خۆی دەداتەوە) .

لەراستیدا هونەری ئەندرێ‌و بیرۆکەکانی بریتین لە دەنگدانەوەی ئاستەنگی ناخی خۆی‌و کارەساتی ژیانی چونکە لەنێو خێزانێکی ئایینی دوو رەگدا چاوی هەڵێنا ، لە باپێکی پرۆتستانتی‌و لە دایکێکی کاسۆلیکی . . جید پەروەردەیەکی ئایینی سەیر کرا . ئەم پەروەردە کردنە لەتەك هەڵوێست‌و باری تاقی لاوێتی فرە دژ بەیەك بوون‌و ئەنجامێکی دژواریان لە ژیانی مرۆڤانەی (جید) دا دروست‌کرد . وە وایان لە خودی جید کرد ببێتە نێچیری جەنگێکی بێ ئامان لەنێوان جیدی ئایین پەروەری ماکی منداڵی‌و ژنەواری خێزان‌و پەروەردەکردنی‌و جیدی سەرکێش لە دەسەڵاتی ئایین بە هزرو بیری خۆی .

جید لە ساڵی ۱۸٦۹ ز دا لەدایك بووە لە هەرەتی جحێڵیدا چێژی لە رێبازی جەفەنگی لە شیعری فەرەنسی‌دا وەرگرت ، کە بە رابەری فرلین‌و رامبۆ ملارمێ بوو ، ئەو چاخە گەشە بەرەو ئاوابوون دەچوو لە چێگای‌دا نەوەی دووەم جێ‌گیر بوو کە فرانسیس جێمس‌و پۆل کلۆدیل‌و پۆل فۆر سەرپەرشتیان دەکرد ، (ئەندرێ جید)یش هاتە ریزیانەوەو رێبازی شیعری جەفەنگی گرتە بەر ، ئەو رێبازەی کە لە دەریای خەیاڵ‌دا مەلەی دەکرد ، لە دوایی‌دا خۆی لە کۆتی شیعریش رزگارکرد بۆ ئەوەی لە جیهانی ئایینی تەنگەبەرەوە هەنگاو بنێ . . وەنەبێ جید تەنها کەوتبێتە ژێر کاری‌گەری جەفەنگی‌یەکان‌و هونەرەکەیانەوە بەڵکو لە ژیانی ئەوانە وەکوو فرلین‌و رامبۆ باشترین پەندی وەرگرت بۆ دەرچوون لە رەووشتی کۆمەڵەکەی‌و توێکڵە کۆمەلایەتی‌یە کۆنەکەیان ، بەڵام ئەندرێ جید لەم جەفەنگی‌یەدا تەواو سۆزی پێ نەگەیشتبوو ، ئەو لە سۆزدا ساردو لە ئەندێشەدا سر بوو بەڵام لە بیرکردنەوەدا قوڵترو لە ئارەزووی پێ‌زانینی خودی خۆی بەهێزترو هەنگاونەرتر بوو لە بابەت پەیوەنداری ژیانی گەش بینی‌یەوە .

لە یەکەم کتێبی‌دا (دەفتەرەکانی ئەندرێ والتەر) ۱۸۹۱ ز دەبینین ئەم راستی‌یەمان پێ رادەگەیەنێت : (پێویستە بە

چاوێکی گشتی‌و سروشتی‌و ڕەهایانەوە بڕوانینە ژیان ، لەگەڵ ئەوەشدا نابێت وورپایی لە دەست بدەین) .

هەروەها لەو کاتەیدا – واتا تافی لاوێتی جید – فەرەنسا کەوتە بەر شەپۆلی بیرۆکەکانی فەیلەسوفی جەرمەنی (نیتشە)و ‌نووسەری ئیرلەندی (ئۆسکار وایلد) جیدیش کەوتە ژێر کاریگەری ئەمانەو باوەڕی سۆپەرمانی لە یەکەمەوە وەرگرت‌و ‌باوەڕی دەسەلاتی هونەرو مافی ژیانی هونەرمەند لە پەراوێزی نەریت‌و ڕەوشتە ڕەچاوکراوەکانداى لە دووەمەوە وەرگرت . هەروەها باوەڕی (کەسێتی پەرستن) Le Culter Lu moi ی لە نووسەری فەرەنسی (مۆریس پاریس)ەوە وەرگرت هەر ئەمیشەوە شێوازی توانج‌تی‌گرتن فێربوو . دۆستۆفسکی نووسەری ڕووسیش بەشی خۆی کاری تی‌کردبوو ، بەلام کارتی‌کردنی نیتشەو وایلد بەشێوەیەکی زەق لە جیدی لاودا بوو کەچی کارتی‌کردنی دۆستۆفسکی لە جیدی بەسالاچوودا بوو .

دەبینین هەموو باوەڕێکی زێدەڕۆیی (تطرف) کاری لە جید کردووە چونکە خۆی دەبێژێ : (هەموو شتێکی زێدەڕۆیی کارم لێ دەکات) .

جید کەوتە بەر شەپۆلی بیری شاعیرە جەفەنگی‌یەکانی فەرەنساو ئۆسکار وایلدی ئیرلەندەو نیتشەی جەرمەنی‌و دۆستۆفسکی ڕووس ، بۆیە دەبینین کارە ئەدەبی‌یەکانی شەقلی کلاسیکی‌یان تەواو پێوە دیارە . . جید گەرچی کلاسیك خواه بوو بەلام کوێلەو حەلقە لەگوێی هیچ کام لەوانە نەبوو کە کاریان تی‌کردبوو ، کەسێتی‌یە سەربەخۆ بەهێزەکەی خۆی جوڵێنەری هەموو کارە ئەدەبی‌یە بەهێزەکانی بوو . . دەروونی یاخی‌و ئالۆز و هەوڵدانی بی‌ووچانی بۆ خۆ ڕەهاکردن وای لێ دەکەن بەدووی ڕۆشنبیری‌یەکی فراواندا بگەڕێ ، وەکوو خۆی ووتەنی : (هەمیشە چاوەنواری شتێکی نادیارم ، چاوەنواری بابەتێکی نوێی هونەرو بیری تازەم) .

ئەم ڤیانی شت زانینە پاڵی پێوە نا بۆ فێربوونی زۆر زمانی بیانی بۆئەوەی ئەوانەی سەرنجی ڕادەکێشن بە زمانی زگماکی خۆیان بەرهەمیان بخوێنێتەوە .

کارە سەرەتایی یەکانی جید وەکوو : (دەفتەرەکانی ئەندرێ والتەر)و (پەیمانی نارسیس) Traite Lu Narcisse ۱۸۹۲ ز وە (گەشتی ئۆریان)۱۸۹۳ ز برێتین لەو دان‌پیانانەی کە بیرۆکەکانی جید دەردەخەن لێرەدا ویستی بەجارێ خۆی لەو ژیانە هەڵخەڵەتێنەرە ڕەها بکا ، لە یەکەم بەرهەمیدا دەبێژێت : (ژیانی ڕەهایی پاکترین ژیانەو بە هیچ شتێکی ناگۆڕمەوە ، لەم ژیانەدا زۆرم بینی ، ڕاسترین ژیان کورتترین ژیان بوو) .

لەم سێ بەرهەمەیدا خوێنەر لە دووتوێی دێرەکاندا هەست بە ئارەزووی پەنامەکی دەکات . . وە ئەم سەربەستی‌یە بێ کۆتەی کە جید بە خۆی ڕەوا دیوە لە ناکاو مەیلێکی ئایینی بەسەردا زاڵ دەبێت ، هەر وەکو لە بەرهەمی یەکەمیدا دەڵێت : (هێڤی دەکەم لەم تەمەنی بیست‌و یەك ساڵی‌یەمدا کە ئەو تەمەنەیە ئارەزووەکان تیایدا گڕدەگرن بەکارێکی بەردەوامی بە لەزەت بیکوژێنمەوە ، لەوکاتەیدا کەسانی تر بە دووی خۆشی‌و لەزەت‌دا عەودالن ، من دەمەوێ بچمە نێو ڕەشەبای تووڕەو تاڵی‌و سوێری ژیان بچێژم) .

لە بەرهەمی (خۆراکە زەمینی‌یەکان) Les Nourritures Terrestres ۱۸۹۷ ز دا دەبینین جید لەو پەڕی بای باڵدان‌دایە بەوەی کە پێمان ڕادەگەیەنێت گوایا زانست لە ڕێی بیرکردنەوەوە پەیدا نابێت بەڵکو لە ڕێی هەستەوە دێتە دی ، وەکوو خۆی واتەنی : (تۆ ناتوانی ئەو هەوڵ‌و تەقەللایەی پێویست بوو لە سەرت ئەنجامی دەی‌و بیقەرسێنی بۆ ئەوەی هەستێکی ڕاستگۆیانە بە ژیان بکەیت ، بەلام ئێستا ئەوەش وەکوو هەر شتێکی دی لە ڕێی هەست‌و ئارەزووەوە جی‌بەجێ بوو) .

هەروەها ئەندرێ جید لی‌هاتووانە شان‌بەشانی نیتشەی بلیمەت‌هەوڵی دەرخستنی باوەڕی (ڕەهاکردنی ڕەوشت) یەدات چونکە لە چیرۆکی (ڕزگاربوو لە نەریت) ۱۹۰۲ ز دا پاڵەوانی چیرۆکەکە (مێشێل) کە لاوێکی ناساغە چەند خۆی لە نەریتی باو دووربخاتەوە ئەوەندە ڕوو لە چاکی دەڕوات ، دەبینین ئەندرێ پاڵەوانی چیرۆکەکەی هان دەدات بۆ هەڵگەڕانەوە . ئەوەتا لە یاسای خێزان هەڵگەڕاوەتەوە ژن‌و ماڵی جی‌هێشتووەو ئۆقرە ناگرێ ، ئەیەوێ بۆ دوورترین شوێن سەرهەڵبگرێ ، چونکە دەرمانی ئەو لەزەت‌و سەربەستی سێکس‌و سەربەستی هەستە .

بی‌گومان چیرۆکنووسی لی‌هاتوو ئەوەیە هەر گاف ناگاڤێك چەند وێنەیەکی مرۆڤایەتی هەمەجۆرمان بۆ بکێشێ کە لە کەسێتی وێنەکێشەکەیان نەچن ، سەرکەوتنیشی لەوەدایە کە بتوانێ خۆی لە کاریگەری ئەوژمی ناخی خۆی بپارێزێت .

جاری وا هەیە ڕەخنە لە جید دەگیرێ‌و هونەرەکەی بەوە لەکەدار دەکرێت کە گوایا خۆی لەپشت کەسانی ناو

چیرۆکەکانی‌یەوە دەشارێتەوە. وەکوو چیرۆکنووسە لێ‌هاتووەکان وێنەیەکی مرۆڤانەی وامان بۆ ناکێشێت کە لە خودی خۆی نەچێت..

لەراستیدا (جید) بەهرەیەکی چیرۆکنووسی بەتواناى تێدا نەبوو، بەڵام سەرکەوتنی لەوەدا بوو کە بانگی بەسۆزی (ماڤی ژیان)ی دا.

لەو تۆژینەوە بێ‌ووچانەدا لەپێناو تێ‌گەیشتنی خودی خۆی‌و دەرروونی مرۆڤایەتی.. لەو ئەگەرو نەگەرە پیرۆزانەی تێ‌کۆشانی سەخت لەناخی خۆیدا لەنێوان پەروەردەکردنی‌و بیروباوەڕەکانی، لە نێوان سۆزی ئایین‌و خۆ ڕەهاکردن لە نەریت.. لە کۆتاییداو لەو هەوڵە نەترسەیدا بۆ گونجاندنی هەردوو لایەنەکە..

ئەمانە هەمووی شێوەیەکی وورشەدارو نوێ‌یان بە هونەرەکەی بەخشی‌و ناوبانگێکی گەورەیان بۆ کتێبەکانی دەرکرد کە بەدەگمەن لە بەرهەمی گەورە نووسەرانی هاوچەرخدا دەی‌بینین.

هەر ئەو هونەرە نی‌یە کە ئەندرێ بیی‌ی ڕەخنەگر لە بارەیەوە دەڵێت: (لەبارترین دەربڕینە لەمەڕ گێژاوی ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین). لە خوێندنەوەی هەر یەکی لەم بەرهەمانە هەموو دەروون ئاڵۆزێك چەشەیەکی بێ‌وێنەی لێ وەردەگرێت، ئەندرێ خۆشی پێمان دەڵێت: (هەموو بالقێك دەچێتە دۆخی منەوە کاتێ لە تەمەنی شانزە ساڵیدا بووم، بەڵام لە من ئازاترو ڕەهاترو کامل‌تر دەبێ لە وەڵامدانەوەی پرسیارە لەرزۆکەکەی‌دا!) کامە وەڵام؟.. لەم بارەوە ئەندرێ جیدو مارسیل برۆست و بیراندللو یەکدی‌گیر دەبن کە گوایا هەموو کەسێتی‌یەکی مرۆڤانە بریتی‌یە لە تارمایی‌یەکی لێڵ‌وێڵ، مرۆڤیش دەستکردی بارو دۆخ‌و مەزنەیە.

ڕادەی ڕاستی‌و ناراستی ئەم باوەڕە لەهەر عاستێکدا بێت شتێکی ئاییری‌یە، بەڵام گومانی تێدا نی‌یە ئەندرێ جید دەستێکی باڵای لە نوێ‌کردنەوەی چیرۆکی ئەوروپادا هەیە چونکە شەقڵی باوەڕی (نەریتە وەستاوەکان)و (وێنە مرۆڤایەتی‌یەکان) کە لە ئەدەبی ڕۆژئاوادا لەسەر بنەمای چیرۆکی شیکارکاری بوو، وە لە جێگای‌دا باوەڕی (نەست)ی لە پێش فرۆیدی زانادا چەسپاند. ئەم باوەڕەش پەردەی لە ڕووی چەند لایەنێکی گرنگی غەریزەی (حەز)ی سێکس‌و نارێکی لە تەرازووی هەستی خەڵکی‌دا هەڵماڵی. سەرکەوتنی جید لەم لایەنەوە بەچاو مارسێل برۆست‌و بێراندللۆوە لەوەدایە بەوەوە ناوەستێ تەماشای هەموو شتێك لە گۆشەنیگای دەروون‌ناسی‌یەوە بکات، بەڵکو لە ئەنجامی ئەم تۆژینەوانە دەستورێك دادەنێ‌و لەسەری دەڕوات. دەستوورەکەش ئەوەیە: پێویستە هەموو مرۆیەك هەوڵی ئەوە بدات سروشتی خۆی تێ‌بگاو هەر خۆی ڕاستی خودی خۆی بدۆزێتەوە، وە ئەوەندەش ئازایەتی بناتە بەر خۆی بۆ وەدی‌هێنانی ئەو ئارەزووانەی کە خولیایەتی بەبێ هەڵبژاردن، واتا بێ‌ئەوەی مرۆڤ بەخۆی بێژێت: ئەمە لەگەڵ ڕەوشت‌و نەریت‌دا دەگونجێ‌و ئەوەیان ناگونجێ...هتد، وەکو جید واتەنی پێویستە: (وەکوو منداڵێکی کاڵ‌و ساکار دێتە دنیاوە بێ‌ئەوەی ژیانی شارستانی بزانێ، وەکو درەختێکی بێ گەڵا، دەستێکی نهێنی فڕێ‌ی‌داوە بێ‌ئەوەی ڕابردوو بزانێت، بێ ڕێبازو بێ پشت‌و پەنا، بێ نیشتمان، بێ باوو باپیر).

ئەمە لەلای جید تاقە ڕێگایەکە بۆئەوەی خۆمان بدۆزینەوە.

لە چیرۆکی (پارەی قەڵب دروست‌کەر)

Faux – Monnayeuts ١٩٢٥ ز دا دەبینین (بەرنار)ی لاو ڕووی دەمی دەکاتە (ئەدوار)ی چیرۆکنووس‌و داوای ئامۆژگاری لێ دەکات کە چۆن دەستورێك بۆ ژیانی دابنێ، ئەدواریش بەم جۆرە وەڵامی دەداتەوە: (ئەم دەستوورە لە خۆت‌دا دەدۆزیتەوە بە مەرجێ مەبەست پێش‌کەوتن بێت.. لەمە زیاتر شك‌نابەم کە پێت بڵێم: تۆ تەنها ئامۆژگاری لە خۆت وەردەگری، هەوڵی ئەوە مەدە فێری ئەوە بیت چۆن بژیت تەنێ ئەوە نەبێت کە پێویستە هەر بژیت).

بۆئەوەی لە گۆشە نیگای (جید)ەوە ژیانێکی بێ کۆت‌و سنوور بژین گەرەکەکانی پێویست ڕارا نەبین‌و هەمیشە لەو پەڕی ئامادەبووندا بین بۆ گۆڕینی باری ژیانمان، چونکە ئۆقرەگرتن گەورەترین دوژمنی (جیدە).

وەکوو بینمان بیرۆکەکانی جید لەبارەی سەربەستی ڕەهاوە بەسەر سۆزە ئایینی‌یە پەنامەکی‌یەکەیدا زاڵ‌نەبووە بەڵکو ئەو باوەڕە بەهێزەی بە ڕەهابوون‌و خۆ بەدەستەوەدان ئەنجامێکی ناوەژووی لە هەستماندا دروست‌کرد، وای لە خۆشی کرد جڵەوی ئارەزووی ئایین پەروەری شۆڕ بکاو تاوناتاوێك بەسەریدا زاڵ‌بێت، بێ‌ئەوەی هەوڵی شاردنەوەی بدات. دەبینین بە شێوازێکی سۆفیانە باسی خواو ژیانی جاویدانی دەکات.

جید هەڵوێستی خۆی بە فەلسەفەیەك ڕووندەكاتەوە كە گرنگترین تازەگەری‌یە لە بیركردنەوەیدا ، ئەویش ئەوەیە ، چێژ Plaisir و خۆشەویستی Amour لە یەك جودادەكاتەوە . بە ..ڕێكی تردا جیاكردنەوەی لەش Corps و دەروون Ame . لەبەر ئەوە دەبینین هەموو پێویستی‌یەكی لەش ڕەوا دەكاو .. لایەكی تریشەوە ڕێگە بە ئەنجامدانی هەموو پێویستی‌یەكانی دەروون دەدات بۆ پەنابردنە بەر هێزێكی باڵا .

لەم دەستەواژەیەی خوارەوەدا جید تەواو دان بەم لایەنەدا دەنێ لەمەڕ ئەو ئاستەنگە دەروونی‌یانەی تێیان كەوتووەو ویستوویەتی خۆی لێیان ڕزگار بكات : (زۆر جار دووپاتم كردۆتەوە لە بارەی ئەو شتانەی پەیوەندی‌یان بە خۆم وە هەیە كە چۆن بارو هەڵوێستی خۆم داوام لێ دەكەن خۆشەویستی‌و چەشە بێت بترازێنم بەرادەیەك جیاكردنەوەیان ئازاریشی دەدام) .

هەروەها دەڵێت : (من خۆم جیاوازیم لەنێوان چەشەو خۆشەویستی‌دا كرد ، بۆم دەركەوت جیاكردنەوەی ئەم دووانە پێویستە ،چونكە چەشە زۆر خاوێنەو خۆشەویستیش ئەوپەڕی پی‌گەیشتنە) .

بەلای (جید)ەوە چۆكدادان بۆ داواكاری لەش جۆرێكە لە ئەمەكو بی‌تاوانی . . كاتێ مرۆڤ داواكانی سروشت‌و غەریزەكانی خۆی جێ‌بەجێ دەكات كە لەگەڵیدا لەدایك دەبن ئەوە دەگەیەنێت كە كرنووشی بۆ خواستی خوا بردووە .

جیاوازی لەنێوان ئەو كەسەی كە خواست‌و ئارەزووە پاكەكانی جێ‌بەجێ‌دەكات لەگەڵ ئەو كەسەی هەندێكیان حەشار دەدات ، وەكوو ئەو جیاوازی‌یەیە : (یەكێك هەموو شتێك بخواو یەكێكی تر تەنها سەوزە بخوات) .

هەروەها دەڵێت : (لە مرۆڤدا تەنها شتی پاكو بی‌گەرد . هەیە ، ئەو خواست‌و ئارەزووانەی لە سروشتی مرۆڤدا هەن تێكڕا واتای پاكی‌و دروستی‌و ئەمەك هەڵدەگرن . .

پێویستە بێ هەڵبژاردن بیانپەرستین چونكە (هەموو هەڵبژاردنێك سەربەستیان لێ تێك‌دەدات) .

لە بەرهەمی (ئەگەر تووەكە نەمرێت) Sile Graimne Meurt ١٩٢٦ ز دا دەڵێت : (لەپشت پەردەی ناخمدا بیرێكی شاراراوە نی‌یە . . پێویستە دوای ئەم چەشنە چەشانە نەكەوین ، وەكوو هەست‌كردن بە پەشیمان بوونەوە) .

ئەو لێرەدا دەیەوێ بڵێ : ئەگەر لەپشت بیری ڕەهاوە باوەڕێكی پەنامەكی یان مەبەستێكی تایبەتی هەبێت ئەو كاتە لە بازنەی پاكی‌و دڵسۆزی دەچێتە دەرەوە .

لەبەر ڕۆشنایی ئەوانەی باسمان‌كردن دەگەینە ئەو ئەنجامەی كە ئەندرێ جید بیرێكی دوو ڕەگی هەیەو ئەمەش ناوەڕۆكەكەیەتی :-

یەكەم – لایەنی غەریزەی لەش لە مرۆڤدا كە لایەنێكی پێگری‌و سادەیە .

دووەم – لایەنی هەستی‌و ڕۆحی ، ئەمیش یان بارێكی تایبەتی هەست‌كردنی ئایینی‌یە یان بارێكی ئەهریمەنانەیە لە مرۆڤدا .

لەوانەیە ئەم دیاردەی خۆ دوورە پەرێز گرتن لە هەموو بیرێكی لاوەكی‌و هەڵگەڕانەوەو دڵەڕاوكێ‌و ئۆقرە نەگرتنی هەمیشەیی جید كە لەگەڵ ژیانی‌و بەرهەمەكانیدا . بەدرێژایی دەیەها ساڵ هات‌و بووبووە جێ‌ڕەخنەی ڕەخنەگران ، گەورەترین هۆیەك بێت بۆئەوەی بیگەیەنێتە عاشقی مرۆڤێكی مەزنو بی‌هاوتا . بەدرێژایی تەمەنی بووبووە (كێڵگەیەكی دوودڵی) هەر وەكوو یەكێك لە مریدەكانی خۆی (جاك ریڤیر)نووسەری فەرەنسا باسی‌دەكا : (بیری ئۆقرە ناگرێت ، ژیان بە باری بیرو هەستەوە شپتەڵ‌دەكات ، دوورترین شوێنی وولات پەی‌دەكات هەر بۆئەوەی بگات بەو ڕاستی‌یەی بەدوویدا وێڵە) .

كاتێ بمانەوێ ئەندرێ جید هەڵسەنگێنین پێویستە لە ڕوانگەی هێمای كەسێتی‌و ئامانجە دوورەكانی‌یەوە تەماشای‌بكەین كە بە كارە نەمرەكانی‌یەوە دیارە .

جید فێرمان‌دەكات چۆن زاڵبین بەسەر ئەو ترس‌و لەرزو شەرمە بێ جێ‌یانەی بەسەرماندا زاڵن . فێرمان دەكات چۆن كەلەبەری شاردراوەی دەروونی تاریكمان بدۆزینەوە كە لەوەوپێش وامان‌دەزانی پەیوەندی‌یان پێمانەوە نی‌یە ، فێرمان‌دەكات ئەوەی لە دڵماندایە بێ‌دركێنین بێ‌ئەوەی خۆمان بدەینە دەست غەریزە ئاژەڵی‌یەكانمانەوە ، پێویستە لەگەڵ ڕەوشتی زگماكی خۆماندا بەدڵسۆزی بزوێین‌و هەمیشە ئامێز بۆ گۆڕانكاری ژیان بكەینەوە .

لە نووسینی : علي كامل

لە كتێبی : من أعلام الأدب الاوربي